

Remissvar "Vägval för filmen"

Film i Väst är remissinstans för Filmutredningen "Vägval för filmen" (SOU 2009:73). Film i Väst har valt att lämna såväl övergripande som specifika synpunkter på de analyser och förslag som utredningen presenterar. Film i Väst vill också hänvisa till det remissvar som lämnats av Nätverket för regionala filmproduktionscenter och av Västra Götalandsregionen.

Film i Väst är ett av Västra Götalandsregionen helägt bolag. Verksamheten har uppdrag från regionens kulturnämnd och den regionala utvecklingsnämnden. Film i Väst ska medverka till en såväl konstnärligt som publikt framgångsrik filmproduktion i Västra Götaland. Denna produktion ska bidra till att bygga en stark infrastruktur för produktionen av rörliga bilder i regionen. Film i Väst ska aktivt arbeta med att utveckla regionens filmtalanger och med att bygga nödvändiga kunskaper och kompetenser för en högkvalitativ filmproduktion. Jämställdhet och mångfald är centrala horisontella perspektiv.

Film i Väst är en av Europas större regionala filmfonder (regionala produktionscentrum) med en omsättning på nästan 100 miljoner kronor 2010. Film i Väst investerar i långfilm, TV-drama, kort- och dokumentärfilm. Merparten av pengarna satsas i långfilm. Film i Väst samproducerar cirka 30 långfilmer om året, cirka 40 kort- och dokumentärfilmer och 15 – 20 timmar kvalificerat TV-drama.

Övergripande synpunkter

Film i alla dess former förutsätter både offentliga och privata insatser. I Europa finns det generellt statliga och regionala institutioner som samverkar, utvecklar och samspelar med de privata finansörerna. Statlig filmpolitik är generellt statligt finansierad, regional filmpolitik regionalt finansierad. Sverige har som enda land i Europa en egen modell på nationell nivå – ett filmavtal som finansieras av staten och delar av "branschen".

Debatten innan och i samband med att filmutredningen sjösattes handlade i stor utsträckning om filmavtalets vara eller inte vara. Och visst är formen för stora delar av den nationella filmpolitiken central, men form kan nu inte ses isolerad från innehåll. Ett för stort fokus på att diskutera formen riskerar att skymma den livsviktiga diskussionen om innehållet i den nationella filmpolitiken. Man kan inte med bästa vilja säga att utredningen gör något riktigt försök att diskutera innehåll och mål.

Film i Väst har under lång tid varit en förespråkare för en statlig filmpolitik. Skälen för detta är:

- Att filmen måste få en starkare ställning i politiken, i den nationella kulturpolitiken och i det politiska samtalet. Idag är filmen en marginell konstform som i princip bara diskuteras när det är dags för ett nytt avtal.
- Att undvika en minsta gemensamma nämnarens filmpolitik, där kompromissen mellan staten och olika branschintressen begränsar möjligheterna till profil och udd. Och att de parter som tillåts sitta vid förhandlingsbordet tillgodoser sina egna intressen.
- Att det är orimligt att stora amerikanska mediekoncerner (studior) direkt och indirekt ska ges ett inflytande över hur Sverige utformar sin filmpolitik. En politik som av nödvändighet måste stärka svensk films förmåga att konkurrera konstnärligt och publikt, nationellt och internationellt – och därmed minska den amerikanska filmens dominans.

Film i Väst har samtidigt hävdade att den viktigaste diskussionen måste handla om innehållet i filmpolitiken. Svensk filmpolitik behöver en utmanande vision, en tydlig strategi och skarpt formulerade mål som både stakar ut vägen och som låter sig utvärderas och mätas.

Om formen för väsentliga delar av filmpolitiken är ett avtal är det Film i Väst och övriga regionala produktionscentrums mening att den gemensamma föreningen ska vara en part i avtalet. Regionala produktionscentrum är beredda att årligen finansiera avtalet med minst samma summa som Sveriges film- och TV-producenters förening.

Ett generellt problem med Filmutredningen är att den påstår mycket, men belägger lite. Utsagor och slutsatser formulerade av branschintressen och i vissa fall Svenska Filminstitutet (SFI) görs till sanningar utan att man gör en egen faktagranskning eller analys. Detta är ett problem när såväl texten som förslagen ska kommenteras.

Utredningen har haft att förhålla sig till att de förslag som läggs inte får öka statens utgifter för filmavtalet. Denna typ av utgångspunkt är legio idag - och i sig inget hinder för att vara offensiv, modig och omprövande.

Det finns stora diskrepanser mellan den nyligen presenterade Kulturutredningen och Filmutredning. En uppenbar sådan är att Filmutredningen i allt väsentligt föreslår och tänker ökad centralisering medan Kulturutredningen satsar på decentralisering. Filmutredningens synsätt rimmar illa med den pågående internationella utvecklingen på filmområdet. Man missar möjligheten till att ytterligare stimulera den dynamiska utvecklingen av filmen på regional nivå. Mer pengar till regionerna med tydliga motprestationskrav skulle ge reella nödvändiga tillskott till den svenska filmen och öka mångfalden. Filmutredningen satsar istället på att svensk filmproduktion ska vara ensidigt beroende av den nationella institutionen.

Utredningen har föreslagit åtta mål för den svenska filmpolitiken. I sak säger målen vare sig mer eller mindre än de tolv som formulerades 2006. Målen är allmänt formulerade och svåra att utvärdera. Målen är inte tydligt härledda ur en vision. Det finns ingen föreslagen strategi alternativt handlingsplan eller något uppdrag till SFI att formulera och rapportera en sådan. Utredningen föreslår inga indikatorer för att mäta

måluppfyllelsen. Utredningen säger väldigt lite om tyngdpunkter och prioriteringar. Målen blir ett löst hållet uppdrag till filminstitutet, men är en dålig grund att bygga en offensiv svensk filmpolitik på.

De fristående produktionsbolagens ställning måste stärkas, men redskapet för att åstadkomma detta är inte att omdefiniera vem de nationella produktionsstöden går till. Det finns andra redskap som kan stärka kunskaper och kompetenser och ge producenterna både ett bättre ägande och en större egenmakt.

I de allra flesta länder och i EU:s regelsystem för offentligt stöd/investeringar i filmproduktion utgår man från att den film som stöds är en kulturprodukt. Stödet tillfaller självklart produktionen av "produkten", det vill säga filmen som sådan. Man kan tolka Filmutredningen som att man istället vill se det som att stödet tillfaller och avser producenten (det är otydligt i utredningen om man med detta menar produktionsbolaget, men det är väl troligt). Man kan sätta frågetecken om detta är förenligt med EU:s statsstödsregler.

Utredningen vill stärka producenternas ställning genom att förvandla Filminstitutets stöd till ägarkapital för produktionsbolaget. Utredningen reflekterar inte över vad ett sådant förslag skulle innebära för andra privata finansierares vilja att investera i projektet och vilka villkor dessa finansierare i så fall skulle ställa för att satsa i det.

Utredningen har inte satt sig in vilka producenter som tjänar pengar på sitt ägande och i vilken omfattning man tjänar pengar. Man har inte granskat produktionsbolagens och producenternas faktiska ekonomi. Regionala produktionscentrum har en heltäckande bild av vilka produktionsbolag som tjänat pengar och kan redogöra för såväl nuläget som göra en simulering av vad filmutredningens förslag skulle innebära. Det behövs dock ingen studie för att konstatera att de stora vinnarna på utredningens förslag är produktionsbolag knutna till mediekoncerner.

Produktionsbolag som inte ägs av en mediekoncern har under den senaste femårsperioden haft sin huvudsakliga inkomst från den producerade filmen genom PRS-systemet – ett system som utredningen nu föreslår avskaffas till förmån för marknadsstödet. Det senare har med något enstaka undantag gått till bolag ägda av eller knutna till ett bolag ägt av en mediekoncern - i de flesta fall SF. Utredningen föreslår alltså ökat ägande och ökade intäktsmöjligheter till en filmkoncern som man oroar sig för har en för dominant ställning på den svenska filmmarknaden.

Man kan och bör sätta stora frågetecken för om staten ska reglera en affär och i så fall varför reglera bara det led där minst intäkter uppkommer. För producenter och för dem som investerar i produktionen i filmen skulle en sänkning av de ersättningar som tas ut i visnings- och distributionsledet vara av betydligt större värde.

Idag kräver större filmprojekt internationell medfinansiering. Det förslag som filmutredningen lägger gällande vem stödet ska anses tillfalla försvårar för svenska producenter att söka internationellt kapital. Påpekas ska att UK Film Council och Irish Film Board investerar pengar i filmprojekt på exakt samma sätt som de regionala produktionscentren gör i Sverige. Vad skulle hända om man applicerade den svenska filmutredningens grunda tankegångar om affärsdrivande regionala filmverksamheter på de nämnda nationella institutionerna?

Utredningen behandlar de regionala filmsatsningarna på ett oseriöst och felaktigt sätt. Film i Väst står för merparten (en bra bit över 50 %) av de pengar som regionalt satsas i filmproduktion. Film i Väst väljer projekt att medverka i utifrån konstnärliga och publika utgångspunkter. Att den motivbilden finns för regionala medel väljer utredningen att hoppa över. Att regionala medel också ska användas i regionen och ge positiva effekter på regionens infrastruktur för filmproduktion är i sig vad som gäller för de flesta nationella stödprogrammen för film i Europa. Det är bara att byta ut region mot namnet på respektive land.

Filmproduktion är platsberoende. Det är en historisk sanning. Tänk på Hollywood. Filmer som utspelade sig i USA:s alla storstäder gjordes under 90-talet och början av 2000-talet i stor utsträckning i Kanada. Film i Väst har aldrig fört en diskussion om var en berättelse utspelar sig. Film i Väst har utgått från att det är fullt möjligt att spela in historien i Västra Götaland alldeles oavsett var den formellt utspelar sig.

Stödet till de regionala produktionscentrumen bör öka. Krav bör ställas på att huvudmannen ökar sina anslag i paritet med utfallet av ett nytt avtal eller en statlig filmpolitik. Den mest dynamiska utvecklingen av filmen som konst- och kulturform sker idag i regionen. Stödet till de regionala produktionscentrumen bör villkoras, exempelvis till det som utredningen kallar "Ny film". På det sättet kan den satsningen få ett betydligt större genomslag och mer resurser – för det behövs betydligt mer än 10 miljoner kronor per år för att den satsningen ska vara meningsfull.

Påpekas ska att Rookiefilm (som utredningen nämner) var ett initiativ från Film i Väst och att det också är Film i Väst som skjutit till mest pengar (cirka 20 miljoner kronor) till satsningen. Film i Väst har en lång och framgångsrik historia av att hitta spännande ny talang.

Det är positivt att utredningen föreslår att anslagen till regionala resurscentrum ska ingå i portföljmodellen. Men betydligt fler av SFI:s stöd bör överföras i "portföljen" – egentligen alla stöd som fördelas inom "Film i hela landet". Om statliga resurser skulle anslås för digitaliseringen av biografier med framtidsförutsättningar bör hanteringen av stödet skötas av regionala resurscentrum.

Film i Väst har drivit en medveten satsning på animation och cross media tillsammans med Västra Götalandsregionen. Många europeiska länder har gjort stora satsningar på animation. Ett av de viktigare områdena inom EU:s mediaprogram är animation och stödet till "Cartoon". Produktionen av animerad film har en stark tillväxt och mycket goda möjligheter till internationell spridning.

Utredningen nöjer sig med att konstatera att Sverige har många kompetenta och kvalificerade animatörer. Men produktionen av animerad långfilm i Sverige är i verkligheten mycket marginell. Det behövs en särskild satsning på animerad film för att stärka Sverige som produktionsland. I en sådan satsning ingår kvalificerad högre utbildning, etablerande av särskilda mötesplatser, och öronmärkta pengar till produktionen av animerad film.

Utredningen har valt att bara perifert beröra de internationella frågorna. Det är både synd och problematiskt. Svensk film måste ses i sitt sammanhang. Finansieringen av produktionen är i ökad grad internationell. Distributionen av film bortanför biograferna är redan och kommer i en nära framtid att i än högre grad vara internationell. De regionala filmsatsningarna i Europa fungerar som dörröppnare. Här är

pragmatismen störst. Det gynnar den nationella filmen som via de samarbeten regionerna etablerar kan hitta nya finansieringsmöjligheter (och i förlängningen en bättre internationell spridning).

Specifika synpunkter på utredningen

s. 30 sista stycket "Svensk film idag"

Utredningens påstår att det idag finns fler målmedvetna producenter. Det återstår att bevisa. Det finns några produktionsbolag som har valt att profilera sig väldigt tydligt (ex.vis Fasad i Stockholm, Plattform i Göteborg). Det gäller dock inte det stora flertalet produktionsbolag. Film i Väst har under ett antal år fört samtal med produktionsbolagen kring deras profil och hur de tänker sin verksamhet och dess utveckling. Ledsamt nog måste Film i Väst konstatera att vi inte delar utredningens uppfattning. De svenska produktionsbolagens generella kompetens måste höjas avsevärt för att man ska stå rustad för de krav som framtidens filmpublik och filmmarknad kräver.

s 30 2.2.1 "Filmpolitikens perspektiv"

Utredningen påstår att offentliga insatser för film inte behövs i USA. Detta är ett felaktigt konstaterande. 47 delstater har subventionsprogram för filmproduktion, oftast i form av en automatisk rabatt på det man spenderar i den speciella delstaten. Denna kan vara så hög som 35 %.

s 39 tredje stycket "Regionala insatser"

Bara Film i Västs omsättning 2008 uppgick till 85 miljoner kronor, 2009 till en bit över 90 miljoner kronor. Utredningen kunde lätt ha skaffat sig en korrekt uppfattning om vad som totalt satsas regionalt om man lyft på telefonluren, skickat en e-mail eller läst de publicerade förvaltningsberättelserna.

s 45 första stycket "EU:s regler om statligt filmstöd"

Det är Film i Västs mening att Sverige bör formulera regler för vad som är svåra filmer och lågbudgetfilmer för att kunna undanta vissa filmer från regeln om att de offentliga medlen maximalt kan uppgå till 50 % av produktionsbudgeten.

s 49 sista stycket "Stödnivåer"

Filmutredningen har inte fått fram fullständiga uppgifter om regional offentlig finansiering av filmproduktion och annan filmverksamhet i övriga länder. Sådana uppgifter hade kunnats få av Cine Regio eller via Audiovisual Laboratory i Strasbourg. De regionala resurserna för filmproduktion är av självklara skäl (federal stat) betydligt större än de nationella i Tyskland, men också i länder som Storbritannien, Österrike och Frankrike spelar de regionala medlen en avgörande roll i finansieringen av en film.

s 59 näst sista stycket "Konsekvenser av Astoria Cinemas och Triangelfilms konkurser"

Sonet är ett produktionsbolag inom SF, inte en distributör.

s 77 sista stycket "Filmproduktionens regionalisering (och internationalisering)"

Utredningen påstår att regionala produktionscentrum i hög grad har ett näringspolitiskt syfte. Film i Väst är det klart dominerande regionala produktionscentret. Verksamheten tar sin utgångspunkt i filmernas kvalitet och publika möjligheter, det vill säga i kulturpolitiken. Att det förutsätts att man genomför delar av

produktionen i regionen och att detta ska bidra till att stärka infrastrukturen för produktionen av rörliga bilder stämmer i sak överens med de flesta nationella stödsystemen för film inom EU.

s 78/79 sista stycket/första styckena "Filmproduktionens regionalisering (och internationalisering)"

Film i Väst har aldrig krävt att en produktion ska anpassas till specifika miljöer eller att Västra Götaland ska skrivas in i historien. Film i Väst har utgått från att i princip vad som helst går att göra var som helst. Filmkonsten har inte fått stå tillbaka tvärtom. De allra flesta svenska och en stor andel av de nordiska filmer som haft stor internationell konstnärlig framgång har gjorts i samproduktion med Film i Väst.

Den ekonomiska merkostnaden att förlägga produktion i exempelvis Västra Götaland är marginell. I de svenska filmer som förläggs till länet uppgår den genomsnittliga andelen regionalt rekryterad personal till över 70 %. Regionens filmarbetare arbetar i hela Sverige från Ystad i söder till Kiruna i norr, i Köpenhamn, Oslo och på andra ställen i Europa (2009 exempelvis på Irland, i Luxemburg, Tyskland och Ungern). Mycket längre än 70 % kan man inte nå då medfinansiering från andra europeiska länders offentliga nationella organ ställer krav på bland annat rekryteringen av personal och hur filmens budget spenderas.

Den rättsliga prövningen av Film i Västs verksamhet har också gällt kommunallagens regler om "stöd till enskild näringsidkare". Det är inte bara Film i Västs utan också ledande juridiska experter på svensk kommunallag (som Västra Götalandsregionens anlitat) absoluta mening och tolkning att lagen inte medger något annat handlingsätt än att de investeringar som görs i filmproduktion ska vara affärsmässiga och på lika villkor med privata aktörers.

Påpekas ska att de regionala produktionscentrumens eventuella intäkter från ägarskapet i filmerna återinvesteras till 100 % i filmproduktion. I Film i Västs fall gäller att de investeras i nästa film som produktionsbolaget vill förlägga till Västra Götaland.

Avsnitt 2.3.5 "En olönsam filmproduktion och en svag producentstruktur"

Hela detta avsnitt är djupt problematiskt. Det verkar som man köpt en fullständig tendensiös argumentation från producenthåll. Situationen i Sverige skiljer sig förvisso från den i en del andra europeiska länder, men det beror inte på det som anförs i utredningen. För att ett oberoende produktionsbolag ska kunna överleva och utvecklas positivt krävs det att man producerar något mer än spelfilm, exempelvis TV och/eller reklamfilm. Det är en generell europeisk sanning. Europas oberoende producenter tjänar marginellt på sitt ägarskap i de biograffilmer de producerar. Vill man radikalt förändra denna sanning måste de ekonomiska villkoren för distribution och visning helt förändras. Problemet är bara att inte heller dessa led är särskilt lönsamma idag.

Hela filmvärlden har under flera år pratat om att det inte finns några goda nya fungerande affärsmodeller för filmen. Men den svenska filmutredningen har hittat trollformeln. Mer av de intäkter som inte finns ska tillfalla producenten. Hur ska övriga privata finansiärer tycka det är bra. I ett sådant läge förvandlas givetvis distributörers och internationella säljbolags insatser till Minimigarantier som ska tjäna igen innan några intäkter överhuvudtaget tillfaller producentledet.

Filmutredningen skulle ha mått bra av att en grundligare ekonomisk analys hade gjorts och av att ha skaffat sig en större förståelse av hur villkoren kring olika typer av finansiering ser ut.

Kapitel tre "Inriktningen på de framtida insatserna för filmen"

Filmutredningen presenterar ingen vision för den svenska filmen utan går direkt på att formulera förslag på mål som i stort är de samma som de huvuduppgifter de statliga insatserna för film haft sedan tidigare. Det är gott och väl att filmutredningen beskriver vad som ska göras, men den svenska filmpolitiken behöver en tydlig vision som också innehåller någon form av ambition. Först då vet man vilka strategiska mål som ska formuleras och hur de ska utvärderas. Det är sedan upp till Svenska Filminstitutet att i dialog med relevanta aktörer utforma de strategier som behövs för att garantera en så god måluppfyllelse som möjligt. Visionen måste vara offensiv och utmanande och bör tydligt ange vilken position Sverige vill ha nationellt och internationellt. Den bör också säga något om i vilken kraft man ska positionen.

Ett exempel: "Sverige ska ses som ett ledande filmland i Europa i kraft av filmproduktionens höga konstnärliga kvalitet och profil. På hemmaplan ska svensk film vara publikens första val grundat på den kvalitet den erbjuder i vid bemärkelse."

Av det ovanstående följer nödvändigheten att formulera tydligare mål (med specifika ambitionsnivåer) om reellt flyttar svensk film långsiktigt framåt. Det möjliggör i förlängningen en tydligare politisk diskussion om vilka ekonomiska resurser som krävs för att nå målen.

Film i Väst ställer sig självklart bakom att horisontella perspektiv som jämställdhet och mångfald integreras och ges en stark ställning i filmpolitiken.

Kapitel 4 "Finansieringen av den svenska filmpolitiken – alternativ och vägval"

Film i Väst klargör sin ställning i filmavtalsfrågan ovan. Film i Väst förespråkar en helstatlig offensiv filmpolitik. Men innehållet i filmpolitiken måste sättas främst och en offensiv nationell filmpolitik kräver kraftigt ökade ekonomiska resurser och/eller smärtsamma omprioriteringar.

Filmutredningen väljer att inte resonera kring möjligheten att regionala produktionscentrum skulle kunna finnas med i ett avtal. Detta trots att den möjligheten tydligt kommunicerades till utredaren.

Den beskrivning som görs på s 107 "Filmbranschen", första stycket, är felaktig och inte komplett. Distributören har rätt att hämta hem hela lanseringskostnaden ur filmens första intäkter. Distributionersättningen på bio varierar mellan 15 % och närmare 50 %. Det är inte bara de svenska producenterna som delar på intäkterna utan samtliga samproducenter svenska och utländska.

s 122 tredje stycket "Stöd till värdefull svensk filmproduktion"

Film i Väst ställer sig positiv till att behålla konsulentsystemet, men konsulenternas instruktion måste bli mycket tydligare kopplad till målen och uppdraget

s 125 – 131 "Förbättra villkoren för producenter som får förhandsstöd"

Film i Väst har ovan kommenterat frågan om vem förhandsstödet tillfaller. Den argumentation som utredningen använder i detta avsnitt späder på uppfattningen att man i sak inte förstått vad man talar om. Man konstaterar att principen om att Svenska Filminstitutets stöd ska tillfalla producenten också bör gälla marknadsstödet – ett stöd som till övervägande del gått till integrerade bolag som ingår i mediekoncerner.

Man tycks inte förstå att en sådan lösning radikalt skulle minska möjligheterna för att annat riskkapital skulle satsas i sådana projekt.

Det sägs att producenten tar det fulla ekonomiska ansvaret och står den ekonomiska risken. Detta är i praktiken inte sant då de flesta långfilmsprojekt har en färdigsställandegaranti (completion bond) och en väl tilltagen reserv (contingency) som samtliga finansörer bidrar till. Den senare är normalt 10 % av projektets budget. Reserven utnyttjas sällan och tillfaller normalt efter projektets genomförande producenten.

På s 131 påstår utredningen att stödsystemet är för att stödja producenten. Rimligtvis står ett sådant resonemang i strid med EU:s kommunikation på filmområdet där det är mycket tydligt att stödet ska tillfalla en kulturprodukt – filmen.

I realiteten finansieras en film parallellt, det vill säga projektägaren har kontakt med samtliga finansörer samtidigt. I utredningen när man fantasin att Svenska Film-institutet alltid kommer först.

s 134 "Ersätt det nuvarande publikrelaterade stödet med marknadsstöd"

Film i Väst motsätter sig att det nuvarande publikrelaterade stödet ersätts med ett marknadsstöd. Den huvudsakliga argumentationen är att PRS normalt är enda sättet för den oberoende producenten att kunna återfå en del av sin investering. PRS bidrar också till att distributörer och andra privata intressenter kan satsa pengar i filmprojekt på mer förmånliga villkor för producenten.

Ett nytt automatiskt stödsystem bör komplettera PRS och förhandsstödet. Ett sådant stöd bör baseras på hur en film fungerar publikt och konstnärligt nationellt och internationellt och ge poäng i förhållande till prestationen. Poängen tillfaller producenten (produktionsbolaget) av filmen och kan växlas in i form av pengar i nästa film som produktionsbolaget vill producera. Det är till skillnad från förhandsstödet naturligt att detta stöd helt tillfaller producenten. Liknande system finns idag i ett antal länder i Europa.

Johnny Nilsson
Styrelseordförande, Film i Väst

Tomas Eskilsson
VD, Film i Väst